

КІНЕСИЧНІ НОМІНАЦІЇ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

Л.В. Солощук, докт. філол. наук (Харків)

У статті розглядаються закономірності процесу номінації кінесичних комунікативних компонентів як перехід від дійсності через її ментальну репрезентацію до відповідних мовних одиниць. Встановлюються структурно-семантичні особливості кінесичних номінацій – індивідуально-авторських утворень на позначення кінесичних комунікативних компонентів.

Ключові слова: індивідуально-авторське утворення, кінесичний комунікативний компонент, номінація, структурно-семантичні особливості.

Л.В. Солощук. Кинесические номинации в англоязычном дискурсе. В статье рассматриваются процессы номинации кинесических коммуникативных компонентов как переход от действительности через ее ментальную репрезентацию до соответствующих языковых единиц. Устанавливаются структурно-семантические особенности кинесических номинаций – индивидуально-авторских образований, используемых для обозначения кинесических коммуникативных компонентов.

Ключевые слова: индивидуально-авторское образование, кинесический коммуникативный компонент, номинация, структурно-семантические особенности.

L.V. Soloshchuk. Naming of Kinesic Communicative Components in the English Discourse. This paper discusses the tendencies in the process of naming kinesic communicative components as transition from reality to corresponding language units through its mental representation. Common structural and semantic features of kinesic units which are individually created by authors for the naming of kinesic communicative components are analyzed.

Key words: individual authors' descriptions, kinesic communicative component, naming, structural and semantic features.

Антропоцентрична парадигма дослідження мови, що стала однією з центральних у науці про засоби людського спілкування, послужила основою для залучення невербальних компонентів комунікації у коло інтересів мовознавчих розвідок, адже процеси глобалізації та інформатизації, як провідні риси ХХІ століття, стимулюють лінгвістів досліджувати комунікацію у всіх її проявах. Комунікативні здібності мовця виявляються, у першу чергу, на вербальному рівні, але комунікація – це складний комплекс, і зараз вже не викликає сумніву теза про те, що мистецтво спілкування повинно трактуватися як єдність вербального та невербального, тому що мовлення пов'язано з семантикою жестів, міміки, поглядів, поз, інтонацій тощо. Коли мова йдеться про дослідження невербальних компонентів комунікації (НВК), до яких ми відносимо кінесичні, проксемічні та просодичні компоненти [20], слід відзначити, що аналізу головним чином піддається функціонування невербальних компонентів у реальній ситуації спілкування, в якій згадані вище компоненти сприймаються зорово або на слух. Вивчаються принципи взаємодії вербальних та невербальних компонентів комунікації, їх дискурсотвірні властивості, соціальна детермінованість їх використання тощо. Процес дослідження НВК вимагає їх фіксованості в тому чи іншому вигляді. Комунікативна спрямованість невербальних компонентів та їх інтенсивне використання впливають на формування великої та широко використовуваної кількості паралінгвістичних номінативних одиниць у мові. Під час передачі НВК у письмовому тексті вони переводяться у словесні вирази, котрим властиві

свої особливості та закономірності організації, дослідження номінацій яких є важливим внеском у теорію невербальної комунікації в цілому. Саме крізь аналіз номінативно-комунікативної діяльності людини з урахуванням етнокультурних, соціальних, індивідуально-психологічних і ситуативних фільтрів ми можемо виявляти прототипові риси організації різних дискурсів, мовленнєвих жанрів і комунікативних ситуацій для подальшого узагальнення й виокремлення ізоморфних та аломорфних рис, притаманних носіям відповідних мов [13, 15]. Необхідно також враховувати той факт, що перекодування комунікативних систем, перевод знаків з одного семіотичного коду в інший не є простим, поелементним перекодуванням, адже при цьому у взаємодію вступають цілісні системи передачі інформації [26]. Тому а к т у а л ь н и м и є процеси репрезентації НВК природною мовою, коли відбувається міжмодальне перетворення інформації: візуальна та аудіальна інформація, що сприймається зорово або на слух, переводиться у вербальну форму і відбувається перехід від дійсності через її ментальну репрезентацію до відповідних мовних одиниць. О б ’є к т о м нашого дослідження є мовні одиниці, які репрезентують кінесичні комунікативні компоненти у художньому дискурсі при відображенні діалогічної взаємодії співрозмовників, а п р е д м е т о м – особливості їх структурно-семантичної організації. М е т о ю дослідження є встановлення закономірностей процесу називання жестів і міміки при їх відображенні у мовленні і закріпленні у мові.

Невербальне передбачає вербальну реалізацію, відзначає Ю.О. Сорокін у дискусії з колегами (М.В. Базилевим, Д.Б. Гудковим), підкреслюючи труднощі цього процесу: “Сонми мистецтвознавців намагалися вербалізувати посмішку Мони Лізи” і вважаючи спочатку, що це еталон, який не вербалізується (Д.Б. Гудков). Підсумовуючи, М.В. Базилев вважає, що цей вираз вже і є вербалізацією [22, с. 30-33]. Процес називання жестів, міміки, рухів тіла й артикуляції словами (або словосполученнями) звукової мови, тобто їх відображення в мовленні та закріплення в мові, є вищим і складнішим ступенем семіозису. Відображення невербальних компонентів комунікації у мові відбувається за допомогою окремих мовних одиниць. Як відзначає Н.Б. Мечковська, передусім було вербалізовано деякі основні біологічні рухи та дії (вони є ядром соматичних дієслів). Було вербалізовано також найбільш давні та виразні рухи, що набували психологічної або комунікативної релевантності. Тому на цей час мовна картина рухів тіла людини досить суперечлива й має численні лакуни. Багатий і різноманітний світ рухів людини відображається в мові лише частково, хоча в кожній культурі є семіотично релевантні й достатньо визначені жести, які не мають сталого вербального позначення. Поширеність неоднослівних позначень говорить про мисленнєві та семіотичні труднощі процесу

називання рухів тіла [2004, с. 380-383], хоча, вважає З.З. Чанишева, “треба визнати існування більш-менш стійких, клішованих засобів мовного вираження” невербальних компонентів комунікації [26, с. 9-10]. Тобто серед невербальних компонентів комунікації є прагматично освоєні одиниці, які є сталими та звичними для представників певного етноса або культури. Вони є досить поширеними у вживанні. Поряд з ними існують прагматично неосвоєні невербальні одиниці, які є індивідуальними утвореннями мовця і можуть бути сприйняті як комунікативно релевантні лише співрозмовниками з ядерної зони дискурсивного оточення дискурсивної особистості. Показником того, що невербальний компонент є включеним до класу прагматично освоєних одиниць, є наявність у нього стандартного мовного позначення у вигляді закріпленої у мові номінації (навіть декількох синонімічних номінацій). Прагматично неосвоєні або недостатньо освоєні невербальні компоненти зазвичай не мають загальноприйнятого мовного імені, що веде до використання для їхньої номінації нестереотипних вербальних одиниць або вільного сполучення слів [6].

Отже мова, “як і будь-яка семіотична система, передбачає опис середовища, в якому вона існує, тобто опис реального світу. Віддзеркалення реальності мовою має свої особливості. Мова створює свій світ, в якому присутні фрагменти культури, історії, менталітету, а також несвідомого, невербального” [1, с. 27].

Дослідження паралінгвістичних номінацій, які іменуються також висловами – вербальною репрезентацією, відображенням невербальних засобів засобами мови [4], мовною концептуалізацією [7], вербалізованими кінемами [18], художніми кінемами [21], номінаціями НВК [2; 5], мовними засобами номінації [30], не є численними [9; 8; 26; 29].

Невербальні комунікативно-орієнтовані дії відіграють істотну роль у досягненні цілей комунікативної діяльності як частини соціальної діяльності людини в цілому. Відображення НВК в процесі опису комунікативної діяльності людини є акцентуацією способу зовнішнього вираження змісту [28].

У діалогічних дискурсивних фрагментах для позначення невербальних компонентів, задіяних у комунікативному процесі, використовують різноманітні їх номінації, які є або сталими номінаціями НВК, що закріпилися у мові і знайшли відображення у лексикографічних джерелах, або є індивідуально-авторськими утвореннями, спрямованими на виконання певних комунікативних завдань. “Орієнтація системи засобів номінації на виконання комунікативних завдань не може бути пояснена поза взаємозв’язком з функціями конкретних мовних засобів у процесах породження висловлення та його виробництва” [14]. Усвідомлення НВК через їхні номінації в текстах різними мовами веде до їх закріплення в практиці спілкування, дозволяє комунікантам

ознайомитися з ними не тільки емпірично, а й теоретично, бо “саме найменування – це не тільки процес позначення, але й процес пізнання” [23, с.17;11]. До того ж, “відображувальний аспект номінативних засобів мовленнєвої діяльності передбачає таку деталізацію позамовних факторів, яка розкриває співвідношення між складовими предметного світу, їх сприйняття та представлення у чуттєвому досвіді, у практичній свідомості носіїв мови, відображення абстрактного, теоретично пізнаного й узагальненого в значеннях мовних знаків” [3].

Услід за О.С. Кубряковою [12] одиницею номінації будемо вважати будь-яку мовну форму і тим більше будь-яку мовну конструкцію, що служить у тексті й дискурсі для виділення, розпізнання та характеристики будь-якої реалії (об’єкта, події, ознаки тощо), що стоїть за цією формою або конструкцією, і водночас сприяє активізації знань про неї. Із цієї точки зору одиниці номінації виконують не тільки, власне, називну функцію, але й функцію репрезентації окремих фрагментів світу та його концептуалізації.

Серед одиниць номінації явно протиставляються одиниці двох класів: системні, готові, відтворювані в актах мовлення і ті, що вільно в ньому створюються. Перші зафіксовані в словниках та інших лексикографічних джерелах, другі народжуються принагідно, вони є вільними комбінаціями одиниць, які вже існують у ментальному лексиконі мовців. О.С. Кубрякова протиставляє такі одиниці як одиниці-позначення та одиниці-описи, або просто як позначення та аналітичні дескрипції; перші передають індивідуальні значення в максимально згорнутій і скомпресованій формі, дозволяючи абстрагуватися від багатьох само собою зрозумілих ознак об’єкта, тоді як аналітичні дескрипції роз’яснюють смисл позначення і здатні до актуалізації будь-яких релевантних для об’єкта ознак. У художньому дискурсі присутні номінативні одиниці обох типів.

Для номінації об’єктивної реальності людина використовує стереотипні установки, які визначають однаковий спосіб членування цієї реальності, характерний для членів певного мовного колективу [1]. Для позначення кінесичного компоненту можуть бути задіяні клішовані, закріплені у мові вислови (фразеологізми). У такому разі для позначення певного кінесичного компоненту використовується “готова” як в структурному, так і в лексико-семантичному плані мовна одиниця. Зафіксовані в словниках та інших лексикографічних джерелах позначення кінесичних компонентів представлені головним чином фразеологічними одиницями, співвідносними із соматичним кодом культури. Тобто, національна обумовленість та комунікативна спрямованість невербальної мови впливає на формування великого й широко використовуваного шару фразеологічних одиниць. Те, що проекція кінеми у мову часто є фразеологічним зворотом, пояснюється тим, що за своєю природою невербальна одиниця як фразеологізоване явище

у невербальній мові і мовний фразеологізм мають семіотичну спорідненість [17], серед яких основне місце посідають фразеологічні одиниці, що позначають етикетні жести, виявляючи мовну концептуалізацію національно-специфічних уявлень про правила суспільної поведінки. Таким чином, від певного значення (групи значень) існує певна канонічна форма переходу до його мовної репрезентації; типи значень, що повторюються, породжують типи конструкцій, що їх об'єктивують і диктують використання останніх у відомих типизованих ситуаціях [10, с.103]. Соматична лексика та соматичні фразеологізми вже неодноразово привертали увагу дослідників [17; 19; 24; 25].

У нашій роботі для нас представляють інтерес аналітичні дескрипції кінесичних компонентів, до яких ми відносимо жестові компоненти (рух руками [пальцями рук], плечима, головою, ногами, всім тілом), мімічні компоненти (рух ротом [посмішка, поцілунок тощо], бровами, очима [погляд, зміна виразу очей], вираз обличчя в цілому [20]. Вони відображають прагнення автора спіймати та відобразити індивідуально означені аспекти кінесичного компоненту, які задіяні в комунікації. Вони більшою мірою представлені вільними словосполученнями. Але наявність великої кількості соматичних фразеологізмів свідчать про тенденцію до того, що найбільш вдалі моделі аналітичних дескрипцій поступово фіксуються в мові, входять до словників і можуть служити матрицею для подальшого відтворення мовцями, адже людина не здатна самотійно опрацювати та номінувати всі життєві ситуації. У значеннях слів та словосполучень, що використовуються для номінації кінесичних компонентів, вербалізуються різні характеристики їхнього змісту, у яких відображуються як інтегральні, так і диференційні ознаки. Вибір номінації є суб'єктивно-оцінним актом. Такий вибір не є нейтральним по відношенню до суб'єкта мовлення, адже лексичне значення передає інформацію і про предмет повідомлення, і про учасників комунікації. Тобто для номінацій можливий вибір різноманітних мовних одиниць, що мають загальне денотативне значення, що номінує певне поняття, але розрізняються семантичними відтінками, тобто конотаціями, що об'єднують емоційний, оцінний, експресивний та стилістичний компоненти значення [27]. В основі номінації кінесичного компоненту зазвичай знаходиться одна релевантна ознака, за якою реконструюється уся сукупність ознак позначуваного невербального компоненту.

Для мовців, які користуються у ході спілкування кінесичними комунікативними компонентами, притаманним є поширене використання не тільки закріплених у певній культурі невербальних знаків зі стереотипізованим значенням. Мовці зазвичай надають індивідуальної манери виконання вже існуючим невербальним знакам або створюють їх особисто. В англomовному художньому дискурсі для позначення таких компонентів використовуються номінації, серед яких переважають неоднослівні позначення – вільні

словосполучення, що позначають невербальні компоненти кінесичного характеру. В них ми виділяємо дві структурні складові – індивідну константу та індивідну змінну, які заповнюються необхідним лексико-семантичним змістом згідно з комунікативною настановою мовця. У визначенні “індивідний” маємо на увазі особистісну специфіку творення невербальних компонентів людиною, як тих, що є константними, так і тих, що є змінними у складі певного НВК.

Індивідна константа є базовим, обов’язковим елементом структури, з яким сполучається індивідна змінна. Індивідна константа репрезентована іменниками та дієсловами, що позначають базовий кінесичний компонент, задіяний у комунікативній діяльності мовця. Тобто значення іменника або дієслова в індивідній константі містять кінесичну сему для номінації кінесичного компоненту, яка представлена у першу чергу в іменниках-соматизмах та соматичних дієсловах.

Індивідна змінна слугує для позначення довільного елемента в структурі, що представляє кінесичний компонент. У цій структурі може бути присутньою як одна, так і декілька індивідних змінних різного характеру. Індивідна змінна містить опис способу творення кінесичного компоненту, деталізує особливості його організації та комунікативну значущість. Таким чином можна виділити:

- 1) номінації, що позначають модель формування кінесичного компоненту;
- 2) номінації, що позначають комунікативну значущість кінесичного компоненту.

Індивідна змінна може бути репрезентованою будь-якою частиною мови, яка сполучається із базовим елементом (індивідною константою). Існують 3 типи лексико-семантичного наповнення індивідної змінної: два основні напрями – це номінації позитивної семантики та номінації негативної семантики. До 3-ого типу відносимо семантично нейтральні номінації. Для паралінгвістичних номінацій характерним є їхнє заздалегідь визначене позитивне або негативне спрямування. Зазвичай нейтральні за семантикою НВК не привертають уваги, не набувають комунікативної значущості і тому не знаходять відображення у тексті твору. Послідовність індивідної константи та індивідної змінної/змінних у номінаціях кінесичних компонентів є вільною.

Засоби вербалізації кінесичних компонентів відіграють важливу роль у розкритті їхніх семантичних потенцій, бо саме через них відображається суб’єктивне сприйняття значення кінесичних компонентів.

У номінаціях усмішки індивідна константа репрезентована іменниками та дієсловами, що позначають усмішку і є постійними складовими конструкцій, які описують цей вид невербальної діяльності: *a smile (to smile)*, *a grin (to grin)*, *a sneer (to sneer)* тощо.

Типові індивідні змінні у вербалізації усмішки є такими:

- 1) позначення широти усмішки, яка варіюється від напівусмішки до широкої усмішки: *a half-smile – a small smile – a little smile – a faint smile – a touch of a smile – a trace of a smile – a short smile – a thin smile – a big smile – a large smile – a broad smile – a huge smile – a Cheshire grin etc;*
- 2) позначення позитивної якості усмішки та позитивного ставлення до партнерів або подій: *a best smile, a charming smile, a calm smile, a perfect smile, a beautiful smile, a confident smile, a sweet smile, a warm smile, a paternal smile, you-can-lean-on-me smile, a genuine smile, a bona fide smile, a friendly grin, a quizzical smile, a trusting smile, I'm your greatest fan grin, a patronizing smile, a proper smile, an appreciative smile etc;*
- 3) позначення негативної якості посмішки та негативного ставлення до партнерів або подій: *a bland smile, a killer smile, a lethal smile, a frosty smile, to smile mockingly, to grin teasingly, a crooked grin, a wicked smile, a smirky smile, an evil smile, a nasty smile, a bitchy smile, an uncomfortable smile, a dead smile, an arrogant smile, a contemptuous smile, an indulgent smile, a vulgar smile, a cruel smile, to-hell-with-you, satirical smile, a lecherous grin etc;*
- 4) позначення штучності усмішки: *a phony smile, a humble smile, a drippy smile, a practiced smile, a fake smile, a plastic smile, a PR smile, a forced smile, a fixed smile, a facsimile of a smile etc;*
- 5) позначення емоційно-фізіологічного стану мовця: *a tired smile, a grim smile, a sad smile, a strange smile, a restless smile etc;*
- 6) характеристика усмішки через вікові ознаки: *a youthful grin, a young girl's smile, a patented grandfather's smile etc;*
- 7) особливості творення усмішки: *a crooked grin, to crack a smile, to try a smile, a flat grin, a smile began to cross one's face, lips curled into a smile etc;*
- 8) позначення усмішки за професійними ознаками зі стереотипним значенням: *to smile diplomatically, an ambassadorial smile* (усміхатися стримано, з метою уникнення конфлікту).

В описах комунікативно значущих поглядів індивіду константу репрезентують іменники й дієслова, що позначають погляди, візуальні контакти та візуальну діяльність комунікантів і є постійними складовими конструкцій, які описують цей вид невербальної діяльності: *a look (to look), a gaze (to gaze), a stare (to stare), a glance (to glance), a peep (to peep), a glare (to glare), a leer (to leer), an eye (to eye), to peer, to blaze, to glower, a scowl (to scowl)* тощо. Наведений перелік, безумовно, може поповнюватися синонімами зазначених

вище лексичних одиниць. Ми наводимо ті лексичні одиниці, що мають найбільш високу частотність уживання в англomовному художньому дискурсі.

Візуальний контакт позначає початок розмови (1), у процесі спілкування вказує на бажання мовців або підтримувати бесіду (2), або припинити її (3). Таким чином, візуальний контакт виконує контактовстановлювальну, контактопідтримувальну та контакторозмикальну функції погляду. У таких випадках змістом індивідної змінної стають описи спрямованості погляду:

1) *...while his eyes were flickering around from face to face, under the half-lowered lids, you got the notion he was spying through a peephole. He hadn't said a word...Then in the silence of his pause his eyes flickered over the faces again, to come back to Duffy, to whom he said, "You think you grasp the idea?"* (Warren, 231).

2) *He glared at Mitch and absorbed every word* (Grisham, 49).

3) *The room was quiet, almost solemn. There were no smiles. Lamar was close by and refused to look at him. "What is it?" Mitch asked meekly, looking helplessly at them all. Then he glared at Avery, looking for support, but Avery avoided eye contact (Grisham, 134).*

З індивідною константою може комбінуватися як одна індивідна змінна (приклади 1, 2 – показано спрямованість погляду), так і декілька (приклад 3, де відзначено спрямованість погляду та внутрішні інтенції мовця).

Індивідні змінні містять також інформацію про інтенсивність візуальних контактів, що свідчить про зацікавленість/незацікавленість співрозмовника в підтриманні комунікативного процесу: *to stare intently, to look blankly, a hot stare, a hooded stare, etc:*

6) *"Oscar", she said, "I need your help". She then proceeded to tell him what was going on, asking if he would take David for a few days.*

"I have to work, you know?" he said, a blank look in his eyes. He couldn't take time off to baby-sit her kid for her (Rosenberg, 254).

Індивідна змінна, що містить інформацію про спрямованість погляду на неживий предмет, свідчить про бажання одного з учасників діалогу сконцентруватися на предметі обговорення та обміркувати мовний хід, перш ніж зробити його:

4) *"Name one means of transportation", the professor said. No answer came from the student.*

Some more time passed. The student was now staring at the floor, trying to think real hard (Thurber, 242).

5) *He stared at the floor in front of him. He felt dizzy. The FBI. Sitting next to him. Waiting on him. He needed to concentrate* (Grisham, 95).

Індивідну змінну широко репрезентують прикметники/прислівники, що характеризують емоційно-психологічне забарвлення погляду. Поширеним є положення про необхідність розмежування комунікативної, інформативної, емоційної природи комунікативного знака. На наш погляд, у дослідженні невербальних компонентів комунікації таке розмежування є певною мірою штучним. Невербальні компоненти комунікації, що відбивають емоційний стан людини, містять комунікативно значущу інформацію стратегічного характеру. Якщо адресат адекватно і вчасно сприйняв таку інформацію, вона сприяє вибору єдино правильної комунікативної тональності, дозволяє обрати відповідні комунікативним цілям тактики і, таким чином, ефективно організувати процес спілкування.

Як впливає з прикладів, у відображенні погляду в англomовному художньому дискурсі переважають негативно забарвлені лексичні одиниці: *a stern look, a surly look, a harsh glance, a steely glance, a querulous look, sad eyes, to look desperately, to stare malevolently, to peer defiantly, etc.*

Тривалість погляду, позначена в індивідній змінній з точністю до секунди, пов'язана з оцінкою партнера або ситуації спілкування:

7) *"Who told you?" Sadie demanded.*

"Told me what?" Willie asked, looking up at her steady...

"Told me what?" Willie said again.

"All right," Sadie said, "all right, you've been framed".

The Boss looked at her steady for 30 seconds, and there wasn't a sound but the sound of his breathing...

Then he said, "Framed?" (Warren, 89).

Під час оцінювання партнера або комунікативної ситуації зазначається швидкість погляду: *a slow look, to look slowly, a quick look, etc.*

Введення інформації в індивідній змінній за допомогою сполучників *as though, as if* є ще одним доказом двоїстої природи погляду, тому що такі конструкції демонструють лише один із можливих варіантів тлумачення та сприймання погляду, не заперечуючи можливості інших трактувань інтенції адресанта:

8) *He kept looking desperately toward the band as though he might signal them to burst into music and then at the crowd as though he were trying to think of something to say... (Warren, 312).*

Індивідні змінні можуть бути репрезентовані дієсловами інтенсивної дії, що передають динамічність комунікативних інтенцій адресанта: *to fling one's glance, to swing one's stare, to flash a look, to fix smb. with a firm gaze:*

9) *His eyes swung toward me with a motion that made you think you could hear them creak in the sockets (Warren, 247).*

Вербалізація виразу обличчя для відтворення його в художньому дискурсі відбувається за моделлю, де центральною індивідною константою є лексичні одиниці *face, facial expression, air, (eye)brow*, які модифікуються індивідною змінною. Створення виразу обличчя вимагає залучення практично всіх його м'язів, тому для опису регулярним є залучення декількох індивідних змінних одночасно:

10) *"...But I quieted him down," she added, with an air of grim, suddenly spinsterish, satisfaction, the kind your great aunt used to wear (Warren, 90).*

11) *They telegraphed their disapproval of Scarlett's conduct to Hetty Tarleton by delicately raised eyebrows (Mitchell, 105).*

12) *Charles' expression showed that he was baring his heart's secrets to Scarlett (Mitchell, 108).*

13) *"I guess it means I'm your probation officer, Jimmy," Ann said, the expression of her face making it clear that she was not happy about the situation (Rosenberg, 6).*

При вербалізації жестів як індивідна константа виступають 1) соматичні одиниці, що позначають такі органи людського організму, які задіяні у продукуванні рухів: *hand, arm, finger, shoulder, fist, thumb, head*; 2) іменник *gesture* та іменник, що називає результат дії *shrug*:

14) *On the floor, Herres was looking up at Archer in the control room and invitingly lifting his hand as though he had a glass in it. "The actor is making a significant gesture," Archer said, nodding to Herres. "Would you say that was beer or bourbon in his hand?" He started out of the room (Shaw, 7).*

Індивідна/індивідні змінна/і характеризують особливості жестів, які у контексті діалогу відображають комунікативно значущі кінесичні компоненти. Зміст індивідних змінних, засоби їх мовного виразу співвідносяться з конкретизацією комунікативного наміру мовця. В таких випадках вербалізується комунікативна значущість жесту, зовнішні ознаки його реалізації не наводяться. Тобто вербалізація жесту є визначеною відносно, тому що вербалізований жест є конкретно визначеним тільки з точки зору комунікативної інтенції. Саме опис комунікативної значущості жесту викликає в існуючому у свідомості мовця його стереотипне уявлення про цей жест.

Індивідною константою при вербалізації дейктичного жесту виступають дієслова вказівного характеру *to point, to nod, to wave тощо*:

15) *"A present from Sylvia?" I pointed at the suitcase.*

He looked out of the window. "No. That was given- to me in England, long before I met her. Very long ago indeed. I'd like to leave it with you, if you could lend me an old one" (Chandler, 4).

Індивідними змінними стають описи особливостей продукування вказівних жестів, їх спрямованості та місця розташування указаних осіб/предметів.

Таким чином, для позначення кінесичних компонентів, задіяних у комунікативному процесі, використовують різноманітні номінації, які є або сталими номінаціями, що закріпилися у мові і знайшли відображення у лексикографічних джерелах (головною мірою у вигляді соматичних фразеологізмів), або індивідуально-авторськими утвореннями, які містять індивідну константу (базовий, обов'язковий елемент структури) та індивідну/і змінну/і, що заповнюються необхідним лексико-семантичним змістом згідно з комунікативною настановою мовця. Індивідна змінна позначає довільний елемент в структурі, що описує кінесичний компонент з точки зору способу його творення та комунікативної значущості.

П е р с п е к т и в н и м вважаємо дослідження номінацій проксемічних та просодичних комунікативних компонентів, що дає можливість визначити особливості відображення процесів пізнання світу людиною та їх відтворення в мові та мовленні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белова А.Д. Мовні картини світу: принципи утворення та складові / А.Д. Белова // Проблеми семантики слова, речення та тексту : зб. наук. ст. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2001. – Вип. 7. – С. 26-30.
2. Барташева А.И. Взаимодействие невербальных и вербальных компонентов ситуации коммуникативного доминирования в англоязычном дискурсе : дис. ... кандидата филол. наук : 10.02.04 / Барташова Анна Игоревна. – Харьков, 2004. – 199 с.
3. Бацевич Ф.С. Очерки по функциональной лексикологии / Ф.С. Бацевич, Т.А. Космеда. – Львів: Світ, 1997. – 392 с.
4. Верещагин Е.М. Язык и культура / Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров. – М.: Индрик, 2005. – 1038 с.
5. Голощук С.Л. Реалізація невербальних засобів спілкування у спонукальному дискурсі / С.Л. Голощук // Вісник Сумського державного університету. Серія Філологія. – 2007. – Т.2, № 1. – С. 19-23.
6. Крейдлин Г.Е. Невербальная семиотика: язык тела и естественный язык / Григорий Ефимович Крейдлин. – М.: Новое литературное обозрение, 2002. – 592 с.
7. Крейдлин Г.Е. Плечи и их языковая концептуализация / Г.Е. Крейдлин, А. Летучий // Сокровенное и смыслы: К 70-летию Н.Д. Арутюновой. – М.: Языки славянской культуры, 2005. – С. 128-136.
8. Крейдлин Г.Е. Улыбка как жест и как слово / Г.Е. Крейдлин, Е.А. Чувиллина // Вопросы языкознания. – 2001(6). – № 4. – С. 66-93.
9. Кодзасов С.В.

Голос: свойства, функции и номинации / С.В. Кодзасов // Язык о языке [под ред. Арутюновой Н.Д.]. – М.: Языки русской культуры, 2000. – С. 502-526. 10. Кубрякова Е.С. Номинативный аспект речевой деятельности / Елена Самойловна Кубрякова. – М.: Наука, 1986. – 158 с. 11. Кубрякова Е.С. Части речи с когнитивной точки зрения / Елена Самойловна Кубрякова. – М.: ИЯ РАН, 1997. – 331 с. 12. Кубрякова Е.С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Рос. Академия наук, Ин-т языкознания / Елена Самойловна Кубрякова. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 560 с. 13. Левицкий А.Е. Функціональні зміни в системі номінативних одиниць сучасної англійської мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / А.Е. Левицкий. – Київ, 1999. – 36 с. 14. Левицкий А.Е. Функціональний підхід до аналізу системи номінативних одиниць сучасної англійської мови / А.Е. Левицкий // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія “Романо-германська філологія”. – 2000. – № 471. – С. 137-143. 15. Левицкий А.Е. Перспективні напрями зіставних досліджень у межах когнітивно-дискурсивної парадигми / А.Е. Левицкий // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. пр. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Вип. 23. – Ч. 2. – 2007. – С. 119-127. 16. Мечковская Н.Б. Семиотика: Язык. Природа. Культура / Н.Б. Мечковская. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 432 с. 17. Петровська Л.Є. Відображення невербальних засобів спілкування у болгарській фразеології : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.03 “Слов’янські мови” / Л.Є. Петровська. – Київ, 2006. – 18 с. 18. Попик И.П. Вербализация кинесики в художественном тексте / И.П. Попик // Записки з романо-германської філології: зб. наук. пр. – Одеса: Одеський національний університет імені І.І. Мечникова. Факультет романо-германської філології. Одеське лінгвістичне товариство, 2008. – Вип. 21. – С. 138-148. 19. Скрыпник И.Ю. Соматические фразеологические единицы как элемент реализации категории интратекстуальности / И.Ю. Скрыпник // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія “Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов”. – 2006. – № 726. – С. 150-153. 20. Солощук Л.В. Взаємодія вербальних і невербальних компонентів комунікації у сучасному англomовному дискурсі : дис. ... доктора філол. наук: 10.02.04 / Солощук Людмила Василівна. – Київ, 2009. – 469 с. 21. Стародубцева О.А. Лексико-семантичні засоби кінетичної характеристики персонажа: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.05 “Романські мови” / О.А. Стародубцева. – К., 2002. – 19 с. 22. Стенограмма дискуссии Н.В. Базылева, Д.Б. Гудкова, В.В. Красных, Ю.А. Сорокина и др. // Язык. Сознание. Коммуникация : сб. статей. – М.: МГУ имени М.В.

Ломоносова. Филология, 1999. – Вып. 8. – С. 3-67. 23. Степанова М.Д. Части речи и проблема валентности в современном немецком языке / М.Д. Степанова, Г. Хельбиг. – М., 1978. – 256 с. 24. Стрілець Н.Я. Структурні та функціонально-семантичні особливості соматичних фразем у романських мовах (на матеріалі французької, іспанської та італійської мов) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.05 “Романські мови” / Н.Я. Стрілець. – К., 2002. – 20 с. 25. Тимченко Є.П. Метафоризація у сфері соматичної лексики / Є.П. Тимченко // Проблеми семантики слова, речення та тексту : зб. наук. ст. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2001. – Вип. 7. – С. 259-262. 26. Чанышева З.З. Лексические средства обозначения паралингвистических компонентов речи в современном английском языке : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / З.З. Чанышева. – М., 1979. – 20 с. 27. Чернявская В.Е. Дискурс власти и власть дискурса. Проблемы речевого воздействия / Валерия Евгеньевна Чернявская. – М.: Флинта, Наука. – 2006. – 136 с. 28. Шевченко А.И. Прагматическая обусловленность номинативных невербальных компонентов коммуникации в англоязычном художественном тексте: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 “Германские языки” / А.И. Шевченко. – К., 1987. – 24 с. 29. Шелгунова Л.М. Способы передачи рече-жестового поведения персонажей в повествовательном художественном тексте / Л.М. Шелгунова // Филол. науки. – № 4. – 1991. – С. 61-70. 30. Янова О.А. Номінативно-комунікативний аспекти позначення усмішки як компонента невербальної поведінки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.04 “Германські мови” / О.А. Янова. – К., 2001. – 19с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Chandler R. The Long Good bye / R. Chandler. – Fiction English, 1993. – 109 p. 2. Grisham J. The Firm / J. Grisham. – New York: Island Books, 1991. – 501 p. 3. Mitchell M. Gone with the Wind / M. Mitchell. – New York: Warner Books, 1993. – 1024 p. 4. Rosenberg N.T. First Offence / N.T. Rosenberg. – London: Orion Books Ltd., 1995. – 372 p. 5. Shaw I. The Troubled Air // I. Shaw. – New York: Dell Publishing Co., 1987. – 510 p. 6. Warren R.P. All the King's Men / R.P. Warren. – М.: Progress Publishers, 1979. – 448 p.